

İradə Bağirova – 70

Siyasi tariximizin tanınmış tədqiqatçısı

Azərbaycanın siyasi və ictimai təşkilatlarının, bu qurumların görkəmli nümayəndələrinin fəaliyyətini milli tarixşünaslıq elmində işıqlandıran, bu öyüncü keçmiş tədqiq edərək xalqımıza təqdim edən alimlərdən biri də tarix elmləri doktoru, professor İradə Bağirovadır. Tanınmış həmkarımız Azərbaycan, Qafqaz və Dünya tarixinin bir sıra səhifələrinin zənginləşdirilməsində də fəal iştirak etmişdir.

İradə Səid qızı Bağirova 1956-cı ilin fevral ayının 12-də Bakı şəhərində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. O, 1973-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinə (indiki BDU) daxil olmuş, 1976-cı ildən təhsilini M.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin tarix fakültəsində davam etdirmişdir. Gənc tarixçi 1979-cu ildə ali təhsilini başa vurub AMEA Tarix İnstitutunda baş laborant kimi fəaliyyətə başlamış, sonra aspirantura təhsili almışdır.

İradə xanım 1985-ci ildən institutun yeni tarix şöbəsində kiçik elmi işçi, 1989-cu ildən elmi işçi, 1994-cü ildən böyük elmi işçi, 2000-ci ildən isə aparıcı elmi işçi vəzifələrində çalışmışdır. O, 1987-ci ildə namizədlik, 2000-ci doktorluq dissertasiyaları müdafiə etmişdir. Onun 1997-ci ildə işiq üzü görmüş “XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın siyasi partiyaları və təşkilatları” monoqrafiyası milli tarixşünaslıqda əsrin əvvəlindən 1917-ci ilədək fəaliyyət göstərmiş siyasi partiyaların və ictimai təşkilatların kompleks tədqiqatına həsr olunmuş ilk elmi əsərdir. Kitabda Şimali Azərbaycanın 22 partiya və təşkilatının fəaliyyəti, proqram və taktikası geniş şəkildə təsvir olunmuşdur. Alim belə qənaətə gəlmişdir ki, ölkəmizdə ictimai-siyasi həyatın demokratikləşmə prosesi hələ XX əsrin birinci onilliyində başlanmış və müsəlman dünyasında ilk demokratik respublikanın yaranması ilə nəticələnmişdir.

Professor İradə Bağirovanın “XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan da liberal cərəyanın inkişafı” adlı ikinci monoqrafiyasında isə tədqiq edilən dövrdə Avropada, çar Rusiyasında və Şimali Azərbaycanda liberal dünyagörüşünün formalaşması, liberal sivilizasiya ilə ənənəvi sivilizasiya arasında olan fərqlər, liberal cərəyanın və milli özünüdərk hissələrinin formalaşmasında Şimali Azərbaycanın görkəmli yazıçıları və maarifçilərinin rolu, liberal ziyalıların ictimai-siyasi və publisistik fəaliyyəti işıqlandırılmışdır.

Tarixçi-alim son illərdə çap olunmuş bir sıra əsərlərin müəllifi, kollektiv nəşrlərin həmmüəllifidir. Bu sırada 1995-ci ildə Azərbaycan və rus dillərində çap olunmuş “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (1918-1920)”, 7 cildlik “Azərbaycan tarixi” (V-ci

cild), 2004-cü ildə nəşr olunmuş “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti” ensiklopediyası (siyasi partiyalar və liderlər barədə mətnlər), Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının cildləri (XIX–XX əsrlərdə Azərbaycanın görkəmli ictimai xadimləri haqqında bölmələrin müəllifi), 2011-ci ildə çap olunan “Azərbaycanın Şimal-Qərb bölgəsinin tarixi” (elmi redaktoru və müəlliflərdən biri) və “Azərbaycan–Gürcüstan münasibətləri (XVIII – XXI əsrin əvvəlləri)” monoqrafiyaları (elmi redaktoru və müəlliflərindən biri) kimi fundamental mənbələr önəmli yer tutur.

Alimin 55-dən çox məqaləsi Azərbaycanın yeni tarixinin və Qafqaz tarixinin tədqiqinə həsr edilmişdir. İradə xanım Milli Elmlər Akademiyasında və başqa elmi müəssisələrdə çap olunmuş bir neçə monoqrafiyanın da elmi redaktoru olmuşdur. O, 1928-ci ildə bolşeviklərin güllələdiyi Əhməd Əhmədovun xatirələri əsasında “1918-1925-ci illərdə Azərbaycanda milli hərəkət, partiyalar və ictimai xadimlər” kitabını hazırlayıb nəşr etdirmişdir.

2010-cu ildə İradə Bağirovanın redaktəsi ilə Həsən Həsənovun “Birinci respublika yollarında” adlı Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə həsr olunmuş monoqrafiyası işiq üzü görmüşdür. Qafqaz tarixi şöbəsində hazırlanmış “Şimal Qərbi Azərbaycan tarixi” (Bakı, “Şərq-Qərb”, 2011) kollek-

tiv monoqrafiyasının da elmi redaktoru İradə xanım olmuşdur. Onun redaktəsi ilə son 4 ildə şöbənin böyük elmi işçisi Şamil Rəhmanzadənin “Azərbaycan–Gürcüstan münasibətlərində ərazi məsələləri” (Bakı, “Azpoliqraf”, 2008), aparıcı elmi işçi Sevinc Əliyevanın “Noqay türkləri” (Bakı, “Şərq-Qərb”, 2010), “Azərbaycan və Şimalı Qafqaz xalqları (XVIII əsr–XXI əsrin əvvəlləri)” (Bakı, “Şərq-Qərb”, 2011), İkrəm Ağasıyevin “Qafqazın alman əhalisinin ictimai-siyasi həyatı (1860-1920-ci illər)” (Bakı, 2010), “Qafqazın alman kolonizasiyası tarixindən” (Bakı, “Şərq-Qərb”, 2011) adlı monoqrafiyaları nəşr olunmuşdur.

Qafqaz tarixi şöbəsinin çapa hazırladığı “Azərbaycan–Gürcüstan münasibətləri (XVIII–XXI əsrlər)” adlı monoqrafiya da elmi redaktoru professor İradə Bağirovadır. Onun 2003-2021-ci illərdə rəhbərlik etdiyi “Qafqaz tarixi” şöbəsində 9 monoqrafiya, o cümlədən 3 kollektiv monoqrafiya dərc edilmişdir. Tanınmış tarixçi-alim 23 aspirant və dissertantların elmi rəhbəri, 2 doktorluq dissertasiyasının elmi məsləhətçisi olmuşdur. Alim tarix elminin tədrisində də fəal iştirak etmiş, 1998-1999-cu illərdə Qərb Universitetində, 2003-2004-cü illərdə Bakı Dövlət Universitetinin tarix fakültəsində dərs demişdir.

İradə Bağirovanın Azərbaycan tarixinin kütləvi informasiya vasitəsi ilə təbliğində böyük rolu olmuşdur. O, Azərbaycanın siyasi partiyalarının fəaliyyəti barədə yerli və xarici mediada bir sıra yazılarla çıxış etmişdir. Alim “Space” telekanalında “Üçüncü respublika” və 31 Mart soyqırımı haqqında filmlərin, Azərbaycanın görkəmli ictimai-siyasi xadimləri Ə.Topçubaşov, M. Rəsulzadə, M.Cəfərov haqqında verilişlərin də ssenari müəllifidir.

Tarixçi həmkarımız müxtəlif respublika və beynəlxalq elmi konfranslarda və seminarlarda, ictimai-siyasi tədbirlərdə, Azərbaycanın müstəqillik ildönümlərinə, Qarabağ münaqişəsinə həsr olunmuş toplantılarda fəal iştirak etmiş və çıxışlar etmişdir. Professor İradə Bağirova AMEA-nın Tarix və Etnologiya İnstitutunun elmi şurasının üzvüdür.

Tanınmış tarixçi alim İradə Bağirovanın anadan olmasının – 70 illiyi münasibətilə həmkarları adından səmimi təbrik edir, ona möhkəm cansağlığı və yeni uğurlar arzulayırıq.

Cəbi BƏHRAMOV,
AMEA Tarix və Etnologiya
İnstitutunun şöbə müdiri, dosent